

BÉLA SZABÓ

(8. február 1897 – 19. december 1991)

„...A TAK ČI ŽIJEME, ČI UMIERAME, PATRÍME PÁNOVI.” (R 14,8b)¹

Béla Szabó sa narodil 8. februára 1897 v Tekove na území dnešnej Zakarpatskej Ukrajiny ako tretie dieťa Bélu Szabóa Husztiho a Katalin Kleinódy.² Jeho mamička pochádzala od Prešova, bola dcérou známeho hoteliera Kleinódyho, ktorý od severovýchodného cípu Slovenska, od Svidníka až po Prešov vlastnil viaceré hotelov. Od svojej mamičky sa naučil to, že človek nemôže byť pasívny. Vždy mu vravievala: „*Jedna noha tu a druhá tam.*” Podľa nášho duchovného Bélu Szabóa práve táto zdravá životospráva mala za následok, že aj v deväťdesiatich rokoch svojho života bol svieži a rýchly v chôdzi.

Detstvo a štúdie

Základné vzdelanie získal pri svojom otcovi, ktorý bol učiteľom v jeho rodnej obci. Svoje stredoškolské vzdelanie ukončil v kalvínskom lýceu v Sihoť v roku 1915. Veľmi miloval prírodu. Kedysi chcel byť námorníkom. Zo Sihoťu sa dostal do Szegedína, z Bratislavy do Sibiu (územie dnešného Rumunska) a v 17 rokoch svojho života dokonca bez zastávky prešiel cez Rakúsko do Mníchova. Keď mu mama v detstve čítala príbeh o trpiacom Kristovi, plakal za Pánom Ježišom.

Farár v Tekove Victor Benkó i jeho učiteľ náboženstva v Sihoť boli opravdiví veriaci. Ten prišiel priamo zo Škótska do Sihoť. Od oboch duchovných sa veľa naučil. Raz sa stalo, že z Budapešti prišla správa, že cez prázdniny bude študentské stretnutie v Horných Salibách pri Šali v tamojšom evanjelickom kostole. Duchovnému Victorovi Benkóovi sa podarilo presvedčiť mladého Bélu, aby sa zúčastnil konferencie. Odišiel a ako sa vyjadril: „*Začal sa vo mne formovať nový život, na ktorý som nikdy nezabudol.*” Keď sa vrátil domov, neskôr zorganizoval prednášky a referáty na strednej škole a presvedčil svojho učiteľa náboženstva, aby pozval tajomníka misie, aby sa prišiel osobne porozprávať s chlapcami. Neskôr sa zúčastnil aj na študentských stretnutiach v Debrecíne a Lučenci, no všetko stroskotalo, lebo vypukla prvá svetová vojna.³

V období prvej svetovej vojny pôsobil na východnom fronte, tam sa zranil a tesne pred ukončením vojny sa dostal na južný front do Talianska. Tu i jeho prápor zložil zbrane.

¹ CSUKÁS ZSIGMOND, Kárpátalja, Felvidék és Debrecen bizonyságtévő lelkipásztora: Szabó Béla (1897-1991). In *Confessio: Magyarországi Református Egyház Figyelője*, 1992.16. évf., 2. szám, p. 72.

² JÓZAN LAJOS, *A huszti Szabó család rövid története és leszármazása 1675-től napjainkig*. kézirat, Huszt, 2012.

³ SZABÓ BÉLA, *Életrajz Szabó Béla életéből, amelyet 92 éves korában írt egy előadáshoz készített vázlat céljából*, Budapest 1989. kézirat, p. 3.

V Debrecíne nebolo ťažké si zakúpiť civilné oblečenie a vrátiť sa do školských lavíc. Každý večer ďakoval Pánovi, že môže opäť spať v posteli, a že sa nemusí nikoho báť, ani profesorov, ktorí im vo všetkom pomáhali. Takýchto vojakov-teológov bolo dvanásť, ktorí sa už poznali, pretože počas vojny s ministerským povolením mohli všetci vysokoškolskí študenti prísť domov na šesť týždňov a študovať. Ba dokonca ťažili i z toho, čas na fronte sa im započítal do študentských rokov. Vojnou teda nič nestratili.⁴

Svoje teologické štúdium ukončil prvou farárskou skúškou v Debrecíne dňa 16. októbra 1920 s výborným prospechom a následne 20. októbra 1920 nastúpil do služby ako kaplán v Tiszafüred, kde pôsobil do 1. septembra 1921.⁵ Popri duchovenskej službe pôsobil aj ako vychovávateľ v bohatej, váženej a prestížnej miestnej rodine.

Po službe odcestoval so sestrou domov do svojej rodnej dediny Tekove, ktorá už bola v tom čase pripojená k Československu. Svoju službu začal v Reformovanej kresťanskej cirkvi na Slovensku v Predtíšskom dištrikte ako kaplán vo Vojanoch pri svojom švagrovi, Vd. Imre Isaák. Pred predstaviteľmi cirkvi pod vedením biskupa István Czinke Pálóczi v Rimavskej Sobote zložil druhú farársku skúšku dňa 10. novembra 1921. Jeho švagor bol viac politik ako farár, o čom svedčí aj fakt, že kaplána vo Vojanoch neplatil cirkevný zbor, ale politická strana, ktorá hájila záujmy maďarskej menšiny na území Československa. Jeho výhodou však bolo, že sa osamostatnil, keďže jeho švagor veľa cestoval po straníckych záležitostiach a cirkev zveril výlučne jemu. Tak sa stalo, že ako vlk medzi ovce sa vkradol do dediny „študent Biblie“ z Ameriky - József Kiss.⁶ S ním musel bojovať, z čoho mal veľkú radosť. To bolo pre neho výzva. Modlil sa a čítal Písmo. Ďakoval Bohu, že nakoniec ani jeden reformovaný veriaci nenasledoval jeho zásady, veľmi vážne sa orientoval na novozákonné učenie druhého príchodu Pána a bránil cirkev na biblických základoch, ale ako povedal: „*Samozrejme nie preto, som bol múdrejší ako Američan, ale preto, lebo Pán Ježiš sa nevrátil v roku 1925, ako to on učil.*“⁷ Okrem toho obhajoval zavedenie nedeľnej školy v cirkevnom zbore po popoludňajšej bohoslužbe, na ktorých používali spevník z Ameriky, v ktorých boli detské spevy pre deti.⁸

⁴ SZABÓ BÉLA, *Önéletrajz*, Debrecen 1966. kézirat, p. 2.

⁵ Szabó Béla törzskönyvi lapja. Tiszántúli Egyházkerület: Debreceni Egyházmegye. Jelzett: TtREL. I.1.i.21._0048. [2022. augusztus 01.]

⁶ SZABÓ BÉLA, A „biblia tanulókról“ és magunkról. In *Református Egyház és Iskola*, 1922. március 12., p. 42.

⁷ SZABÓ BÉLA, *Életképek Szabó Béla életéből, amelyet 92 éves korában írt egy előadáshoz készített vázlat céljából*, Budapest 1989. kézirat, p. 8.

⁸ SZABÓ BÉLA, Tapasztalatok a vasárnapi iskola köréből. In *Református Egyház és Iskola*, 1922. április 2., p. 55.

Tu ho zaujal Západ a chcel získať štipendium na Teologickej fakulte v Princetone v Spojených štátoch amerických. To sa mu však nepodarilo. Navštívil povojnové Nemecko, kde v Berlíne pobudol pol roka a počúval veľaváženého profesora misiológie, ale jeho zaujímala viac prax ako metódy. Mesiac pobudol v meste Bethel pri Bielefeld, kde boli dovezení a zhromaždení chorí a nevládni z celého kúta Nemecka (hlavne chorí s epileptickými príznakmi, čo bolo dôsledkom psychických porúch prvej svetovej vojny), ktorých opatrovali nesmiernou láskou v mene Ježiša Krista podľa princípov a zásad bohobožného Friedricha Bodelschwingha.⁹

Nakoniec sa dostal až do Hamburgu, kde ho policajt obdarený živou vierou prijal do vlastného domu a ponúkol mu 1000 mariek za službu medzi vystaľovalcami. Veľkým vzorom mu boli duchovní na dôchodku Otto Hardeland s manželkou, ktorí precítili zúfalý stav emigrantov. Zakúsili ich bolesť, veď vydali sa do veľkej neistoty a potrebovali veľa lásky a pomoci, aby nestrácali nádej. V Hamburgu, v oblasti, kde sa títo ľudia zhromažďovali z celej Európy a čakali na lode, organizoval pre prichádzajúcich bohoslužby, biblické výklady a nedeľnú školu pre deti. A keď loď odchádzala, rozlúčil sa s nimi. Béla Szabó podľa tohto vzoru vykonával svoju službu medzi maďarskými vystaľovalcami. Koncom roku 1922 ho však znepokojovali správy o reformovanej cirkvi v Chuste, ktoré prichádzali od učiteľa Orbána Komonyiho. Ten, ho urýchlene volal domov, ale jeho odpoveď bola jednoznačná: „*Všetko zverme do rúk Pánových.*“ Pozvanie prijal až na opätovnú žiadosť rodičov a 25. marca 1923 bol inštalovaný za duchovného v Chuste.¹⁰

Duchovný v Chuste

Chust bolo malé, ale prívetivé mestečko na území Československa v Zakarpatskej oblasti krajiny v povojnovom období. Tu žili národy a národnosti vo vrúcnej pospolitosti. Duchovný Szabó tu našiel zanedbaný reformovaný cirkevný zbor, ktorý bol zafaržený v prvom rade chátrajúcim myslením cirkevníkov. Bola to ťažká služba, ale dobrý boj za Kristovú cirkev v Chuste na základe evanjelia života. Duchovný Szabó totiž poslúchal iba Ježiša Krista.

Veľmi ťažko sa dali zaviesť novodobé trendy, ako bolo zavedenie elektrického prúdu do kostola.

Presbyterstvo namietalo: „*Nie sme katolíci!*, hovorili, *aby sme cez deň pálili v kostole lampy a sviečky.*“ Okrem iného dodali: „*Prečo musíme ísť večer do kostola, keď môžeme ísť cez deň?*“

⁹ SZABÓ BÉLA, *Életképek Szabó Béla életéből, amelyet 92 éves korában írt egy előadáshoz készített vázlat céljából*, Budapest 1989. kézirat, p. 9.

¹⁰ Szabó Béla törzskönyvi lapja. Tiszántúli Egyházkerület: Debreceni Egyházmegye. Jelzett: TtREL. I.1.i.21._0048. [2022. augusztus 01.]

Raz sa stalo, že cirkevník, ktorý nechcel zaplatiť cirkevnú daň, smrteľne ochorel a požiadal duchovného o vysluhovanie Večere Pánovej. Duchovný svoju službu ukončil a keď nastal čas rozlúčky, dal Bélovi Szabóovi veľkú sumu peňazí v prospech cirkvi. Rozchádzali sa s pocitom, že toto stretnutie je ich posledné. Na druhý deň farár vec predniesol presbyterom tak, že túto sumu člen zboru odkázal na zavedenie elektrického prúdu v kostole. Bratov presbyterov sa to však nedotklo a peniaze chceli za každú cenu použiť na iné účely alebo ich vrátiť dedičom. Konečným výsledkom veľkej debaty bolo, že po dvoch týždňoch bol v starobyľom kostole zavedený elektrický prúd. Kajúce bohoslužby pred Veľkou nocou sa konali už vo večerných hodinách a výsledkom bolo, že na Svätej Večeri Pánovej sa zúčastnilo toľko ľudí, že obvyklé množstvo vína sa ukázalo ako nedostatočné.

Duchovný Szabó sa nevedel zmieriť s tým, že v prípade zmiešaných manželstiev to boli väčšinou reformovaní veriaci, ktorí dávali reverz. Padlo presbyterské rozhodnutie, že každý, kto pri sobáši dá reverz, bude vylúčený z cirkvi. Na základe jeho svedectva svoj skutok prehodnotil, koncom svojho života si priznal chybu, ale v tom čase sa to zdalo potrebné urobiť. Takto bol vylúčený aj presbyter z Léty z okolia Debrecína. - samozrejme protizákonne. – ako duchovný neskôr konštatoval.¹¹

Prežil však aj radostné chvíle v spoločenstve cirkevného zboru v Chuste. 9. februára 1930 sa v Chuste konal misijný deň, keď dištriktný misijný referent Imrich Varga kázal Slovo Božie, v popoludní viedol nedeľnú školu a večer mal prednášku v misijnom domove cirkevného zboru, kde sídlila aj reformovaná škôlka pre deti, a konali sa misijná pobožné večere pre mládež.¹²

Jeho misijnú prácu podporovali aj v na vyššej úrovni cirkevní hodnostári. Po odchode misijného referenta celého cirkevného dištriktu v Podkarpatskej Rusi do novovytvoreného sirotinca v Bretke, Gyulu Bácsyho bol zvolený na jeho miesto. Cez týždeň v zimných mesiacoch navštevoval cirkevné zbory a kázal Božie Slovo. V letných mesiacoch konal so svojimi spolupracovníkmi celocirkevné kurzy, tábory a stíšenia pre mládež. Od Bratislavy až po Chust sa zoznámil s bratmi farármi a so spoločenstvami, ktoré to mysleli vážne a oddane pre Ježiša Krista.

Z Chustu sa na kurze vedúcich dievčenských kresťanských krúžkov, ktoré sa konali od 11. do 14. februára 1930 vo Vinogradove zúčastnili Rózsika Szigethy, dr. István Buday a manželka duchovného. Kurz sa hlbšie zaoberal Ježišovým životom, od prorociev až po realizáciu Ježišovho učenia v apoštolskej cirkvi.

¹¹SZABÓ BÉLA, *Életképek Szabó Béla életéből, amelyet 92 éves korában írt egy előadáshoz készített vázlat céljából*, Budapest 1989. kézirat, p. 12-13.

¹²Hírek. In *Szeretet*, 1930. február 25., p. 5.

Naučili sa pravidlá biblickej lotérie a biblických kvartetových hier, ktoré pre účely nedeľnej školy pripravil Béla Szabó.¹³

V roku 1936 v Chuste spolu so svojimi spolupracovníkmi založil Východný Priateľský Spolok, v ktorom sa zaviazali, že každodenne budú čítať Božie Slovo a zveľaďovať ho v osobnom živote. Ich stretnutia a konali každý mesiac v prvom týždni v stredu. Vtedy sa modlili, vykladali Písmo Sväté a otázky a odpovede Heidelberského Katechizmu. Osobný pokrok vo viere znamenalo posun v misijnej službe duchovného, veď ak je zdravý duchovný, bude jeho služba Pánom požehnaná.

V roku 1930 celkový počet cirkevného zboru predstavoval 401 členov, ročný prírastok bol 9 duší. Výška dobrovoľných darov predstavovala sumu 7.200 korún československých, z toho sirotinec v Bretke na Gemeri dostal 2.500 korún československých. Diakonia cirkevného zboru poskytla pomoc v roku 1930 v 19 prípadoch. Mládežnícke zoskupenie cirkevného zboru viedol presbyter István Spracha a duchovný Béla Szabó vstúpil do srdc všetkým, ktorí slúžili v cirkevnom zbore pre Krista, že: „*Naša budúcnosť závisí od duchovného stavu našej mládeže.*“ Dvadsať mladých ľudí zložilo 1. januára 1930 slávnostný sľub v kostole cirkevného zboru, že budú každý deň čítať Bibliu, pravidelne navštevovať bohoslužby, prijímať Svätú Večeru Pánovu, oferovať a napokon viesť príkladný kresťanský život.¹⁴

Béla Szabó pozval do spoločenstva cirkevného aj príslušníkov, ktorí slúžili na misijnom poli v zahraničí. Matild Vasel bola aktívna medzi nevidiacimi deťmi v Číne. V Chuste mala prednášku 5. novembra 1930 a na účely jej misie sa vyzbieralo 250 korún československých.¹⁵

Béla Szabó v Chuste sa aj oženil. Za manželku si vybral dcéru učiteľa Komonyiho, Ilonu. Z tohto manželstva sa im narodili štyri dcéry: Ilona, Klára, Éva a Márta. Jeho prvá manželka však zomrela následne po operácii na slepé črevo. Zlyhalo jej srdce a dňa 27. apríla 1934 poručila Pánovi svoj život. Svoju druhú manželku si vybral taktiež z misijného prostredia. V roku 1935 sa oženil s Ilonou Herpay. Ich manželstvo Pán Boh požehnal s dvoma chlapcami: László sa ešte narodil v Chuste a Béla už v Bratislave.

Bélu Szabóa napokon chustskí roľníci obvinili. Nehľadeli vlúdne na jeho evanjelizačný okruh po celej republike. Kvôli jeho kázňam obohateným o dobrú

¹³ SZABÓ BÉLA, Leánykőri vezetőik tanfolyama Nagyszőlősen. In *Szeretet*, 1930. február 25., p. 1-2.

¹⁴ A huszti gyülekezetben. Hírek. In *Szeretet*, 1931. január 10., p. 7.

¹⁵ Hírek. In *Szeretet*, 1930. február 25., p. 6.

novinu, v ktorých nabádal na ofery, bol nahlásený cirkevnej vrchnosti. I presbyteri tvrdili, že je „komunista“, a tým ho chceli pripraviť o jeho duchovenskú stanicu v Chuste. Dôsledkom jeho misijnej činnosti však bolo, že ho poznalo veľa ľudí z celého Slovenska a Podkarpatskej Rusi¹⁶, a on nečakane dostal list od bratislavského presbyterstva, v ktorom ho pozývali kázať slovo do ich kostola na nasledujúcu nedeľu, pretože chceli obsadiť uprázdnené miesto duchovného, ktoré sa uvoľnilo rok predtým smrťou biskupa Eleméra Balogha. Béla Szabó cestoval autobusom do Bratislavy cez Prešov, skúšobná kázeň dopadla dobre a po pár minútach bol zvolený za farára „bez akéhokoľvek zákona a majestátneho obradu“. Vypytovali sa len na jeho manželku, lebo biskup Elemér Balogh sa oženil s herečkou, ktorá nie celkom vyhovovala cirkevnému zboru, najmä sestrám. Preto požiadali reformovaného šoféra z Bratislavy, ktorý bol na ceste do Chustu s bohatým židovským obchodníkom, aby zistil, aká je manželka reformovaného duchovného. napr. či chodí do kostola atď. A keď zistili, že je to dobrá žena, poslali telegram, že sa môžu zbaliť a cestovať, byt pre farára a srdcia Bratislavčanov sú pripravené, s láskou ich očakávajú.¹⁷

Duchovný v Bratislave

Béla Szabó bol slávnostne inštalovaný za farára bratislavského zboru dňa 8. februára 1939, a to švagrom, Vd. Imre Isaák.

Prijatie českých protestantov

Keď sa zrodil prvý Slovenský štát, ešte pred vypuknutím druhej svetovej vojny, vyšlo viacero opatrení, ktoré znemožnili život tu žijúcemu českému národu. Tak bol spečatený i osud Sboru Jednoty Českobratské pôsobiacich v modlitebni na ulici Cukrovej. Farár cirkevnej obce Gustáv Sadloň spolu s hlavným kurátorom navštívili náš farský úrad s prosbou, že sa uchádzajú o spojenie s našou cirkvou, ktorá je im vierovyznaním a biblickým duchom najbližšia. Uviedli: V cirkevných dejinách už existuje príklad veľkej záchranej pomoci, ktorú maďarskí reformátori poskytli českým bratom. Béla Szabó farárovi žiadosť schválil, keďže sám poznal farára Györgya Nagya, ktorý kázal na Podkarpatskej Rusi, jeho pradedo pochádzal z Blatného Potoka, ale po maďarsky už nevedel, veď slúžil neďaleko Prahy. Ich žiadosťou bolo prijatie do lona bratislavského zboru v duchu bratskej spolupráce.¹⁸

¹⁶ Dr. Szabó Béla, *Hogyan került át a családunk Husztról, Kárpátaljáról Pozsonyba?*, kézirat, 2021. május 1. p. 2.

¹⁷ SZABÓ BÉLA, *Életképek Szabó Béla életéből, amelyet 92 éves korában írt egy előadáshoz készített vázlat céljából*, Budapest 1989. kézirat, p. 14.

¹⁸ SZABÓ BÉLA, *Életképek Szabó Béla életéből, amelyet 92 éves korában írt egy előadáshoz készített vázlat céljából*, Budapest 1989. kézirat, p. 15.

Duchovný Szabó mu ihneď kývol, spísal úradný záznam a prikázal farárovi Sadloňovi, aby oznámili štátnym úradom, že vstupujú do bratislavského reformovaného zboru. Gustáv Sadloň sa tak oficiálne stál kaplánom Bélu Szabóa. Farár však zdôraznil, že na túto ďalekosiahlu tému svoje áno musí vyrieť aj celé presbyterstvo i zborový konvent.

Farár zvolal presbyterskú schôdzu na 8. októbra 1940 a všetko predostrel presbyterstvu. Zostal však zarazený. Viacerí presbyteri, ktorých slovo zavážilo, najprv vyslovili zásadné nie.

Pýtali sa: „Prečo duchovný Sadloň sa neobrátil na vedenie evanjelickej cirkvi?“

Požiadali farára, aby jednoducho stiahol už vystavené stanovisko o prijatí Sboru Jednoty Českobratské.¹⁹

Napokon Boh daroval duchovnému spásnu myšlienku. Postavil sa a prorockým tónom oznámil: „Priznávam, že som konal nezákonne, keď som bez konzultácie s presbytériom prijal v mene našej cirkvi českú reformovanú obec a vydal som o tom aj oficiálne vyhlásenie na políciu s pečatou cirkevného zboru a bez podpisu hlavného kurátora. Zaväzujem sa zrušiť celú procedúru, ale prečítajte si a vytrhnite z vašich Biblií stranu, na ktorej Ježiš hovorí jednému zo znalcov zákona, aby konal tak ako istý milosrdný Samaritán (Lk 10). Sľubujem Vám, že už nikdy nevysslovím slovo „láska“ počas mojej služby na tejto kazateľnici.“ To zapôsobilo na členov presbytéria natoľko, že sa opäť prihovril hlavný kurátor Alajos Kovács a trasúcim sa hlasom povedal len toto: „Všetko sťahujem a ukážme, aká je maďarská pohostinnosť nielen tak „*na sucho*“ prijmime bratov a sestry, ale prenajmeme si najväčšiu sálu v Bratislave a tam ich privítame a oslávime.“²⁰

Po rozprave sa v sieni objavili seniori Sboru Jednoty Českobratské a dr. Karol Kovács predostrel podmienky prijatia do spoločenstva.²¹

Dedičstvo po Elemérovi Baloghovi

Ako príjemné bremeno nieslo presbytérium aj starostlivosť o dedičstvo biskupa Eleméra Balogha.²² Presbyterstvo v roku 1939 dalo poistiť materiály knižnice Balogha Eleméra proti poškodeniu požiarom.²³

¹⁹ SZABÓ BÉLA, *Életképek Szabó Béla életéből, amelyet 92 éves korában írt egy előadáshoz készített vázlat céljából*, Budapest 1989. kézirat, p. 15.

²⁰ SZABÓ BÉLA (1897-1991), *Emlékeim*. Budapest 1984. kézirat, p. 3-4.

²¹ Jegyzőkönyv az 1940. október 8-án a bratislava – pozsonyi magyar református egyház presbyteriumának az egyházközség tanácstermében megtartott rendes gyűlésén. In A pozsonyi református keresztyén egyház presbyteri jegyzőkönyvei 1939-1966. p. 72-73.

²² Jegyzőkönyv az 1939. október 14-én a helybeli magyar református keresztyén egyházközség presbyteriumának az egyházközség tanácstermében megtartott rendes gyűlésén. In A pozsonyi református keresztyén egyház presbyteri jegyzőkönyvei 1939-1966. p. 38-40.

²³ Jegyzőkönyv az 1939. május 31-én tartott presbyteri gyűlésről. In A pozsonyi református keresztyén egyház presbyteri jegyzőkönyvei 1939-1966. p. 19-20.

Osobné veci biskupa Eleméra Balogha sa najskôr pokúšali predať na dobrovoľnej dražbe, no nič sa nepredalo. Farár niekoľkokrát listom kontaktoval riaditeľa Bélu Sörösa ohľadom kníh odkázaných Teologickému semináru v Lučenci. Keďže však bol Teologický seminár v Lučenci oficiálne zatvorený a medzičasom zomrel aj Béla Sörös, prípad sa načas uzavrel.²⁴ Okrem toho presbyterstvo vyhovel aj požiadavke dr. Demjána, ktorý za svoju bývalú lekársku službu požadoval 3000 korún, ktoré presbyterstvo platilo do konca roku 1940 v štyroch splátkach.²⁵

Dr. Ferenc X. Salamon, vykonávateľ závetu a bývalý hlavný opatrovník, predložil správu z 13. februára 1940 o pozostalosti Eleméra Balogha. Presbytérium ponechalo zálohu 1000 korún na knihy v Prvej bratislavskej sporiteľni, pozastavilo predaj rodinných šperkov a začalo rokovania o hodnotnej knižnici s budapeštianskym konventom, ktorý bol právnym nástupcom Teologického seminára v Lučenci.²⁶

Okrem toho predsedajúci duchovný požiadal Dr. Ferenca X. Salamona, aby odovzdal cirkevnému zboru dokumenty z biskupovho súkromného bytu. Odovzdal sedem nadačných listov.²⁷

Hlavný kurátor Alajos Kovács nahlásil presbyterstvu, že na prípravu náhrobku Eleméra Balogha bolo venovaných 1 705 korún. Cirkevná obec pripravila na výročie jeho tretieho úmrtia len tabuľu na mramorovú dosku, ktorú ponúkol Dr. Sándor Asztély.²⁸ Finálny náhrobok Eleméra Balogha pripravil inžinier Szónyi.²⁹ Pomník Eleméra Balogha odovzdali 18. apríla 1942, kedy slávnostný príhovor mal hlavný kurátor Alajos Kovács. Stavba náhrobku biskupa Eleméra Balogha stála 15 578 korún.³⁰

²⁴ Jegyzőkönyv az 1939. szeptember 14-én a bratislavai – pozsonyi magyar református keresztyén egyházközség presbitériumának az egyházközség tanácstermében megtartott rendes gyűlésén. In A pozsonyi református keresztyén egyház presbyteri jegyzőkönyvei 1939-1966. p. 35-37.

²⁵ Jegyzőkönyv az 1939. december 30-án a Bratislavai – pozsonyi magyar református keresztyén egyházközség presbitériumának nt. Szabó Béla lelkész lakásán megtartott rendes gyűlésén. In A pozsonyi református keresztyén egyház presbyteri jegyzőkönyvei 1939-1966. p. 45-46.

²⁶ Jegyzőkönyv az 1940. április 28-án d.e. a bratislavai – pozsonyi magyar református egyházközség presbyteriumának az egyház tanácstermében megtartott rendes gyűlésén. In A pozsonyi református keresztyén egyház presbyteri jegyzőkönyvei 1939-1966. p. 64-65.

²⁷ Jegyzőkönyv az 1940. augusztus 13-án d.u. 5 órakor, továbbá augusztus 19-én d. u. 5 órakor a bratislavai – pozsonyi magyar református keresztyén egyházközség presbyteriumának az egyházközség tanácstermében megtartott folytatólagos rendes gyűlésein. In A pozsonyi református keresztyén egyház presbyteri jegyzőkönyvei 1939-1966. p. 68-70.

²⁸ Jegyzőkönyv az 1941. év február hó 24-én a bratislava – pozsonyi magyar református keresztyén egyházközség presbyteriumának az egyházközség tanácstermében d. u. 6 órakor megtartott rendes gyűlésén. In A pozsonyi református keresztyén egyház presbyteri jegyzőkönyvei 1939-1966. p. 78-82.

²⁹ Jegyzőkönyv az 1942. augusztus 11-én d. u. 6 órakor a bratislavai – pozsonyi magyar református egyházközség presbyteriumának az egyházközség tanácstermében megtartott rendes gyűlésén. In A pozsonyi református keresztyén egyház presbyteri jegyzőkönyvei 1939-1966. p. 103-104.

Nakoniec sa tento prípad vyriešil v roku 1948 pred odchodom Bélu Szabóa. Dr. Ferenc X. Salamon, právnik uviedol, že presbyterstvo darovalo farárovi nábytok Eleméra Balogha výmenou za zálohu 3 000 korún, zlaté a strieborné šperky presbyterstvo tiež predalo za 20 000 korún a klavír sa predal za 15 000 korún. Výška sumy nadácie Eleméra Balogha predstavovala 12 000 korún. Celková suma bolo teda 70 000 korún v hotovosti, s ktorou hospodárilo presbyterstvo.

Knihy boli uložené v archíve komárňanského seniorátu za protihodnotu 25 000 korún, za ktorú hlasovalo Valné zhromaždenie komárňanského seniorátu a Presbyterstvo cirkevného zboru. Presídlený farár sa postaral o osud kníh odkázaných knižnici Ráday, farár Béla Szabó odovzdal komisionálny list knižnice Ráday podpísaný biskupom Albertom Bereczkym.

Dr. Ferenc Salamon pripravil darovací list, ktorý odhlasovali komárňanský seniorát a bratislavské presbyterstvo. Administrátor Kálmán Tóth z Bratislavy a zástupca seniora Ede Vágó informovali, že v novembri 1948 sa uskutočnilo sťahovanie knižnice Eleméra Balogha do Komárna.³¹

Kurz

Presbyterstvo Cirkevného zboru Reformovanej kresťanskej cirkvi so sídlom v Bratislave zorganizovalo tri roky po sebe súkromný živnostenský kurz vo forme večernej školy. Presbyterstvo požiadalo Imreho Mayera, učiteľa maďarskej katedry Štátnej obchodnej akadémie v Bratislave, aby celý kurz organizoval, viedol a riadil. V prvých dvoch rokoch bola príprava kurzu osemmesačná, v poslednom akademickom roku kurz trval polroka. V prvom školskom roku v kuratóriu okrem farára a hlavného kurátora cirkevný zbor zastupovali Lajos Ollé a Dr. Károly Kovács presbyteri. Súkromný živnostenský kurz organizovali na základe organizačného poriadku schváleného Ministerstvom školstva a kultúry v Bratislave zo dňa 14.12.1940, pod č. 135. 450/40-III. Podmienky však neumožnili uskutočniť viac kurzov.

Bombardovanie Bratislavy

³⁰ Jegyzőkönyv az 1943. március 28-án a bratislavai – pozsonyi magyar református egyházközség presbyteriumának a tanácsteremben megtartott rendes gyűléséről. In A pozsonyi református keresztyén egyház presbyteri jegyzőkönyvei 1939-1966. p. 115-117.

³¹ Jegyzőkönyv felvétel a bratislavai egyházközségnek 1948. nov. 15-én, folytatólagos nov. 22-én megtartott presbiteri gyűléséről. In A pozsonyi református keresztyén egyház presbyteri jegyzőkönyvei 1939-1966. p. 144-146.

Je známe, že bombardovanie ropnej rafinérie Apollo v Bratislave sa začalo v júni 1944 americkými lietadlami. V tom čase sa viaceré domy a bytové domy stali vojnovou korisťou v Bratislave. Kráter oproti bytovému domu Kalvínskeho dvora žije ešte vrelej pamäti i dnešných staromešťanov.

Ale bytový dom sa zachránil. Ako? S Božou pomocou. I vďaka päflitrovým fľašiam od uhoriek manželky duchovného. Päflitrové fľaše od uhoriek nahromadené na povale udržali bombu, ktorá zasiahla strechu nášho farského úradu. Tlak sa vyrovnal, ktorý vznikol medzi nimi a udržal bombu na povrchu budovy, a tak sa ju po príchode hasičov podarilo zneškodniť.

Nato sa od ulice Obchodnej hrnulo veľa utečencov do nášho dvora. Považovali to za zázrak v pekelných mukách. Vojna priniesla so sebou hysterický strach a ľudia boli, žiaľ, psychicky vyčerpaní a hľadali útočisko v blízkosti „svätého muža“ – ako Bélu Szabóa pomenovali, keďže jeho dom zostal stáť.

Tu rodina poskytla prístrešie. Bratov duchovne posilnil čítaním, švagor duchovného čítal zoskupeným romány od Jula Verna, jeho manželka varila obed. Farár a sestra Rebeka v noci na uliciach zbierali konské mäso. Obed bol vyrobený z mŕtveho konského mäsa ležiaceho po uliciach Bratislavy. Konské kosti boli v Bratislave i tesne po druhej svetovej vojne lahôdkou na stoloch staromešťanov.

Prijatie emigrantov

Pri záplave utečencov vykonávala prijímaciu službu aj Reformovaná cirkev v Bratislave. Ku koncu druhej svetovej vojny bola Bratislava takmer bránou medzi Východom a Západom. Ako pohraničné mesto sa tu zhromažďovali utečenci. Takto sa farnosť stala takmer „verejným domom“ v posvätenom zmysle slova. Bolo veľa ľudí, ktorí prišli len na jeden deň alebo jednu noc. Stalo sa, že v jedálni fary spali štyria rímskokatolícki kňazi.

Pre mnohých získali byty. Bol medzi nimi aj ruský ortodoxný biskup i poľský a ukrajinský kňaz. Keď rodina sa utiahla do pivnice, lebo svoje príbytky odovzdali utečencom. Jeden deň stolovalo službou pani farárky 24 ľudí. V tom čase mestom pochodoval i celý oddiel holandských vojakov. Cirkev pre nich zorganizovala holandský večer.

Cirkevný zbor prichýlil i Dr. Józsefa Krüzselya, falošným menom Józsefa Pásztor, ktorý utiekal z Maďarska a mal nasmerované cez Československo na Západ. Požiadal o ubytovanie len na jednu noc, ale zostal štvrtfoka na farskom úrade. Na radu duchovného Bélu Szabóa v Ženeve sa zapísal na teologickú fakultu a pôsobil ako duchovný vo švajčiarskom Berne.

Ako sa organizovali, že bolo vždy všetkého dosť pre každého? Z milodarov. Konská kosť bola v meste zadarmo. Túto formu misie podporovali aj okolité cirkevné zbory. Farár z Vydran Ede Vágó raz priniesol 100 vajec, no niektorí prispeli i slaninou. Mlieko fungovalo na prídela, ale cirkevný zbor dostával

i naďalej i po zatvorení dievčenského internát akoby zázrakom 18-litrový prídel, nevieme ako, ale ľudia žijúci v cirkevnom zbore vedeli: Aj toto bolo Pánovo dielo.

Senior komárňanského seniorátu

Novoročný list seniora komárňanského seniorátu Bélu Szabóa č. 155/45 zo dňa 3. decembra 1945 mal priateľský tón. Predstavil sa ako priateľ a duchovný brat a zaželal duchovnému, jeho rodine a zboru, v ktorom slúžil, šťastný nový rok. Podľa neho v čase súdu môžu maďarskí reformovaní farári rátať len s Bohom a jeden s druhým. Vyzval duchovných, aby sa zjednotili, obnovili, držali stíšenia, biblické krúžky a pravidelnejšie pracovali na vnútornej misii vlastného cirkevného zboru: „*Zamyslime sa nad tým, čo sa teraz deje v súvislosti s naším vzťahom s Bohom a našimi veriacimi.*“³² Medzitým hovoril o plánoch: „*Bolo by dobré zaviesť presbyterské a mužské biblické krúžky. Bolo by dobré organizovať misijné dni.*“ Otvorene hovoril o zanedbaní konfirmačných príprav. Vyzval na kázanie čistého evanjelia, „*aby sa náš ľud duchovne obnovil a posilnil Slovom a Duchom Svätým, aby sa nerúcal pod svojím ťažkým krížom.*“

Okrem toho pribúdali aj problémy. Riaditeľ reformovanej pedagogickej školy v Komárne Sándor Nagy požiadal o pomoc Bélu Szabóa, aby verejná školská inštitúcia dostala na stavebnom fonde sumu, ktorá je ešte uvedená v maďarskej mene. Ani na žiadosť podanú 15. decembra 1945, ktorá obsahovala nárok na sumu 10 524 korún, neprišla do 27. novembra 1946 uspokojivá odpoveď. Sándor Nagy, riaditeľ, odovzdal pred presídlením do Maďarska 15. júla 1947 poverenému seniorovi v Komárne všetky cenné papiere peňažného ústavu a tlačivá hlásenia spolu s potvrdením, ktorých hodnota bola k 1. novembru 1946 35 658 korún a 12 halierov.³³

Proti štátnym konfiškáciám majetku bolo možné sa odvolať na Povereníctve pôdohospodárstva a pozemkovej reformy v Bratislave s odôvodnením, že cirkevný zbor nikdy neslúžil žiadnym protištátnym záujmom. Najkrikľavejší prípad sa stal v najmladšom matkocirkevnom zbore komárňanského seniorátu, o ktorom farár Ede Vágó informoval seniora: „V piatok 7. novembra 1947 o 10:00 v Dunajskej Strede kurátor Lajos Kuczy prostredníctvom policajta Petényiho prevzal dokument Miestneho národného výboru, ktorý konštatoval, že duchovný s okamžitou platnosťou odovzdá kľúč od bytu úradným orgánom, keďže byt farára je podľa rozhodnutia Miestnej správnej komisie už pridelený riaditeľovi plátenného družstva v Dunajskej Strede Antalovi Bartošovi. Hlavný kurátor

³² Szabó Béla esperes Bratislava, 1945. XII.3-án kelt 155/45-ös számú levele. In Szabó Béla 1945-1948. Esperesi Hivatal Levelezés In Pozsonyi Református Egyházközség Irattára. [2022. július 19.]

³³ Nagy Sándor igazgató Komáromban, 1947. július 15-én ellenelismervénye. In Szabó Béla 1945-1948. Esperesi Hivatal Levelezés In Pozsonyi Református Egyházközség Irattára. [2022. július 19.]

zboru Lajos Kuczy sa proti tomu ohradil a dokonca uviedol, že byt je vo vlastníctve cirkvi a zároveň je aj súkromným bytom farára, kľúč nemôže odovzdať bez prítomnosti farára. V popoludňajších hodinách vtrhli do bytu ľudia Miestneho národného výboru a z povaly odniesli zborom nazbieraných 448 kg pšenice, ktorá bola určená na pokrytie finančnej pomoci duchovného a pre potreby zboru. Pri tomto svojvoľnom čine nebol prítomný nikto zo zboru. Zapečatený byt našli 8. novembra 1947 predstavitelia cirkvi: Ede Vágó, úradujúci farár, kurátor Lajos Kuczy a presbyter Sándor Farkas.

Senior na všetky ťažkosti odpovedal rovnako: „O našom prípade sa momentálne rokuje na vyššej úrovni, ale nech už to dopadne akokoľvek, nikdy nezabúdajme, že sme potomkami galejníkov!“

Prosby duchovných boli na každodennej báze. Kongrua bola nízka a meškala, keďže duchovní nemali vysporiadené štátne občianstvo.

János Galambos, farár zo Svätého Petra, informoval seniorsky úrad, že po presídlení väčšiny jeho cirkevníkov bol jeho peňažný príspevok úplne znížený, pretože cirkevná pokladnica zostala úplne prázdna. Farár vo svojej žiadosti uviedol prosbu o pôžičku vo výške 20 000 korún, ktorú neskôr znížil na okamžitú núdzovú pomoc 15 000 korún, keďže mal tri maloleté deti. Požiadal o podporu seniora, ktorý svoju žiadosť poslal až Organizačnému výboru. Poďakoval mu za zodpovedajúcu zálohu a potvrdil príjem v maďarskom jazyku.³⁴

László Szekeres, farár z Nededu, bol seniorovi veľmi vďačný za to, že sa prihovril za jeho osobu a poslal mu osvedčenie o kongruie. Jeho ročný farársky plat bol 1 748 korún.³⁵

29. apríla 1947 sa v Komárne konalo seniorálne valne zhromaždenie Komárňanského seniorátu.

Valné zhromaždenie riešilo personálne otázky a potom obnovenie cirkevnej disciplíny. Valné zhromaždenie nariadilo seniorovi pokutovať farárov zanedbávajúcich úradné záležitosti v prospech vdov a sirôt po farároch. Ten, kto v prvom kole do 10 dní neodpovie na seniorské obežníky, ten dlží 50 korún vdovám po farároch, kto i v druhom kole sa omešká platí 100 korún. Žiadali zavedenie pokút pre tých duchovných, ktorí sa nezúčastnili na seniorálnom valnom zhromaždení alebo nevyslali do spoločenstva svetského zástupcu. Platby bolo potrebné vykonať do 15 dní od prijatia. V konečnom dôsledku bolo začaté disciplinárne konanie.³⁶

³⁴ A komáromszentpéteri református Lelkészi Hivatal 9/1948-es számú 1948. január 13-án kelt levele. In Szabó Béla 1945-1948. Esperesi Hivatal Levelezés In Pozsonyi Református Egyházközség Irattára. [2022. július 19.]

³⁵ Szekeres László Negyedén 1948. január 19-én kelt levele. In Szabó Béla 1945-1948. Esperesi Hivatal Levelezés In Pozsonyi Református Egyházközség Irattára. [2022. július 19.]

Seniorálne valné zhromaždenie nariadilo konať nedeľnú školu pre deti vo veku 6-10 rokov, ako aj konfirmačné vzdelávanie medzi 13. až 15. vekom života.³⁷

Na misijnom poli sa konali veľké kroky. Prelomový bol rok 1947. Bola ustanovená osoba zodpovedná za každú oblasť misijnej práce v senioráte: Zsigmond Csukás evanjelizoval. Manželka seniora, Ilona Szabó pomáhala ženám a manželkám duchovných, Gizella Mozsáry z Bratislavy sústredila svoju pozornosť na duchovný vzrast dievčat. György Fülöp zo Selíc riadil chlapcov, Béla Vörös, farár z Marcelovej riadil spolok nedeľných škôl, Pál Keszegh riadil distribúciu duchovnej literatúry a putovnej knižnice, a veriacich, ktorí boli presídlení do moravskej oblasti a českých zemí, duchovne povzbudzoval Kálmán Tóth.³⁸

Radostné správy na poli misijnom nenechali na seba čakať. Manželka duchovného v Martovciach, Vécseyné, zažila Pánovo požehnanie. Detí do nedeľnej školy pribúdalo, najskôr chodilo 5-6 detí, no neskôr sa vo farskej kuchyni zišlo 30 detí, pretože žiaľ nemohli využívať budovu školy.

O požehnaníach dievčenských kurzov referovali dcéry Bélu Szabó, Klára a Márta, ktoré boli vydaté za kaplánov Bélu Szabóa. Po prvé, veľa ľudí sa modlilo za kurz. V kostoloch v okolí Komárna slúžilo veľa opravdivých veriacich duchovných: Dániel Végh, László Mikes, ale nechýbali ani službukonajúce dievčatá: Rózsika Szabó a Erzsike Fülöp. Dievčatá dokonca nabrali sily a išli aj do Zemianskej Olče svedčiť o pravej viere v Kristovi.

Vlastný životný údel

Veľká trauma zastihla duchovného Szabóa tesne potom, keď Bratislavu oslobodili ruské vojská. Veliteľom mesta sa stal Augustín Pozdech, ktorý bol rímskokatolíckym kňazom farského kostola v Blumentáli.³⁹ Musel ho navštíviť v dôležitej cirkevnej veci, veď išlo o osud cirkvi a zboru. V mestskom prepise sa uvádzalo, že kostol zbúrajú a na jeho mieste postavia novú radnicu. Samozrejme na inom mieste cirkevný zbor dostane patričnú náhradu. Kňaza prijali vo veľkej sále Primaciálneho paláca, ktorý sa celou cestou len modlil a neodvážil sa prehovoriť. Keď ho Augustín Pozdech uvidel, hneď ho vyviedol z radu, bez slova

³⁶ Pozsonyban 1947. május 30-án kelt 14/47-es számú VII. körlevél. In Szabó Béla 1945-1948. Esperesi Hivatal Levelezés In Pozsonyi Református Egyházközség Irattára. [2022. július 19.]

³⁷ Pozsonyban 1947. május 30-án kelt 14/47-es számú VII. körlevél. In Szabó Béla 1945-1948. Esperesi Hivatal Levelezés In Pozsonyi Református Egyházközség Irattára. [2022. július 19.]

³⁸ Pozsonyban, 1947. szeptember 22-én kelt 344/47-es számú XIII. körlevél. In Szabó Béla 1945-1948. Esperesi Hivatal Levelezés In Pozsonyi Református Egyházközség Irattára. [2022. július 19.]

³⁹

ho vzal so sebou. V úrade sa po maďarsky porozprával s farárom a vyhovel jeho žiadosti.⁴⁰

Kalvínov v žijúcich Bratislave vtedy zachránilo spoločné memorandum Jednoty Českobratské a maďarskej ref. cirkvi helvétskeho vyznania v Bratislave. Spoločne vydali stanovisko, že to, čo Alexander Mach vyhlásil 12. septembra 1940 zrušením českobratskej cirkvi, to v kostole kalvínov neplatí. Tam v českom a v slovenskom jazyku slobodne môžu vykonávať svoje duchovné úkony. Dohoda slovenských a maďarských kalvínov a bratská spolupráca je heslom bratislavského maďarského reformovaného zboru helvétskeho vierovyznania. O osobe duchovného sa zmienili českí protestanti takto: *„...farárovi Vojtechovi Szabóovi v uplynulom režime zastavili kongruu, odňali mu i štátne občianstvo a keď ťažko ochorel a mal ísť na liečenie do Budapešti, nedovolili mu cestovať. A krem toho menovaný ťažko znášal nevďačnosť, a neskrývané stále upodozrievanie so strany maďarských fašistov, vedených grófom Michalom Csákym. Tento ponúkol, za určitých podmienok, podporu farárovi Szabóovi, miesto nevyplácanej kongruy, avšak farár Szabó, keď videl, že za to sa má zrieknúť svojej myšlienky podporovania Jednoty a spolupráce so slovenskými kalvínmi najmä so Štefanom Štundom a Jánom Tomašulom, slovenským býv. farárom v Bánovciach nad Ondavou, radšej odmietol podporu, a šiel za hlasom svojho maďarského a náboženského svedomia.*⁴¹

Samotný Ján Tomašula, ako predseda Organizačného výboru sa seniora komárňanskeho seniorátu cez svojho kaplána vypytoval listom zo dňa 3. októbra 1946, či nemá bližšie informácie, ktorí duchovní sú vyhliadnutí na presídlenie do Maďarska.⁴²

Dňa 24. augusta 1946 sa konal v našom kostole sobáš Ondreja Tarbaja a Márie Velebovej, na ktorom slovo Božie zvestoval Pavel Horovčák, duchovný z Uhorského Žipova.⁴³ V roku 1947 pre cirkevný zbor žijúci v Bratislave Organizačný výbor ponúkol zriadenie slovenskej duchovenskej stanice.⁴⁴ Keďže v kostole bratislavskej cirkvi už slúžil Pavel Horovčák, jeho osoba bola vyhliadnutá na túto funkciu.⁴⁵

⁴⁰ SZABÓ BÉLA (1897-1991), *Emlékeim*. Somorja 1984. kézirat, p. 5-6.

⁴¹ Memorandum Jednoty Českobratskej a maďarskej ref. cirkvi helv. v. v Bratislave zo dňa 22. augusta 1945. In Pozsonyi Reform Egyházközség Irattára. [2022. augusztus 1.]

⁴² Kassai Lelkészi Hivatal176/46. számú 1946. október 3-án kelt levele. In Levelezés 1946: Levelezések és fontos iratok: népbíróság, áttelepítés, egyházi vagyon. 199-L In Levelezések és iratok – 1940-1943, 1944,1945,1946,1947, 1948, 1949, 1950-1959-ig.In Kassai Református Egyházközség Levéltára. [2022. április 11.]

⁴³ Házasultak anyakönyve a bratislavai egyházban 1946-ban. p. 34.

⁴⁴ vid. ŠUTAJ ŠTEFAN, Problémy vo vzťahu československého štátu a protestanských cirkví po roku 1945. In *Maďarská menšina na Slovensku v 20. storočí*. Bratislava: Kalligram.2012. p. 256-276.

⁴⁵ List č. 69/1947 Reformovaného farského úradu v Bratislave. In Pozsonyi Református Egyházközség Irattára. [2022. augusztus 1.]

27. októbra 1946 sa v bratislavskej reformovanej cirkevnej obci konala prvá bohoslužba v slovenskom jazyku. Na prvej bohoslužbe slúžil teológ Štefan Könyves na biblický verš Evanjelium podľa Matúša 28. kapitola 20. verš. Zhromaždených pozdravil senior Béla Szabó spolu s členmi presbyterstva. Bohoslužby v slovenskom jazyku mala mládež študujúca v Bratislave každú nedeľu od 11.00 hod.⁴⁶ Slovenské služby Božie už skôr príležitostne odbavoval aj kaplán Ján Vaszily.

Zo spomienok maďarských reformovaných a evanjelikov žijúcich v Bratislave je dôležitý spoločný dokument, ktorý bol presbyterstvami oboch cirkví formulovaný dňa 8. marca 1948. Tento spis obsahuje manifestáciu závažného kroku okresných úradov, ktoré zakázali maďarské bohoslužby s odvolaním sa na vládne nariadenia.

Tento spis dosvedčuje, že bohoslužobný jazyk nespadá pod jurisdikciu vládneho nariadenia, ale je jedným z autonómnych práv kresťanských cirkví. Bohoslužbu možno konať len v materinskom jazyku veriacich. V Bratislave už viac ako štyristo rokov môžu kresťania nerušene uctievať Boha v slovenskom, v maďarskom, v českom a v nemeckom jazyku. Je pravda, že 12. septembra 1940 bola činnosť Českobratskej cirkvi na Slovensku zakázaná, no aj táto situácia sa vyriešila vďaka reformovanej cirkvi. Dôkazom toho bola aj manifestácia v Prahe, kde proti tomuto obmedzeniu protestovali kresťanské cirkvi. Nakoniec signatári memoranda požiadali predstaviteľov protestantizmu v Československu, aby sa neodvrátili od zásad Luthera, Kalvína, Husa a Komenského, ale aby rešpektovali bohoslužobný jazyk, keďže „ľudská duša sa nesmie stratiť, ale zachrániť.“ Na záver nechýbala výzva: "My, tu v strednej Európe, Česi, Slováci, Maďari, Nemci, my všetci máme budúcnosť len cez vzájomnú lásku, trpezlivosť a rešpekt."⁴⁷

Béla Szabó slúžil v cirkevnom zbore do poslednej chvíle. Každú nedeľu bol zadržaný, aby nemohol odbaviť bohoslužby.

Štátny úradník bol nespokojný s vyhrotenou situáciou. Vyhrážal sa farárovi, že ak bude opäť slúžiť po maďarsky, pošlú ho späť na Podkarpatskú Rus, nebudú sa s ním hádať a Rusi si s ním poradia. Nakoniec však prišiel s lepším návrhom: Presťahujte sa s rodinou do Maďarska. Pridáme vás na zoznam vysídlených ľudí a môžete si so sebou vziať všetko. Farár súhlasil a kontaktoval politické a cirkevné vedenie v Maďarsku. Cirkev v Maďarsku vyslala maďarského

⁴⁶ MAŤAŠÍK, A. Zo života našej cirkvi. In *Kalvínske Hlasy: Úradný orgán ref. cirkvi*, 1946, XVII. roč., č. 12., p. 11.

⁴⁷ Pozsonyi Magyar Reformátusok és Evangélikusok Emlékirata. In *Regio-Kisebbségkutató Szemle* 1991. 2. évf. 3. sz. http://real-j.mtak.hu/14757/1/Regio_1992_3.pdf [2022. augusztus 1.]

námestníka ministra Rolanda Kissa, no prekabátili ho, zavádzali a nekomunikovali s ním.⁴⁸

Duchovný sa snažil postarať o cirkevný zbor spolu s presbytériom. Vydali nasledovné stanovisko: Pomocný farár v Bánovciach nad Ondavou Ján Vaszily by mal byť pridelený do komárňanského seniorátu ako zástupca farára v Šamoríne a odtiaľ by slúžil aj v Bratislave. Ján Vaszily bude slúžiť v slovenčine, kým nebudú zaručené práva na používanie materinského jazyka. Presbyterstvo požiadalo Dr. Karola Kovácsa, ktorý zastupoval zbor pri posviacke obnoveného kostola v Košiciach 3. októbra 1948, aby tlmočil požiadavku presbytéria vedeniu Organizačného výboru.⁴⁹ Béla Szabó už nemal ani silu ani čas toto rozhodnutie uskutočniť. Farský úrad odovzdal svojmu dobrému priateľovi, misijnému farárovi Kálmánovi Tóthovi.⁵⁰

Béla Szabó bol vysídlený do Maďarska dňa 28. podľa iných zdrojov 29. novembra 1948.

Smerom do Debrecína a v Debrecíne

Ich cesta trvala necelý mesiac. Nový rok vítali vo vagóne.

Béla Szabó si pred cestou dopisoval s dr. Sándorom Dancsházim s farárom Debrecín-Csapókert, ktorí mu povedal, že jeho odchod do dôchodku sa blíži a veci zariadi tak, aby po ňom prevzal farský úrad. Béla Szabó sa tešil do Debrecína. Na teológii pôsobili ešte bývalí profesori Bélu Szabóa a veľmi im pomohol v udomácnení aj farár Szabadságtelep, Károly Sipos.

Dancsházy sa však rozhodol inak. Do dôchodku sa nechystal. Rodina sa uchýlila v diakonickom centre, kde dostali dve izby. Ich údelom bola studená voda a jedna malá kachlička v zime.

Nakoniec Béla Szabó obsadil farársku stanicu v Debrecín-Csapókert.

Na službu Bélu Szabóa v tomto čase dohliadala štátna bezpečnosť, no ten zostal bez myknutia oka po boku Pána. V jednom z jeho ročných správ o živote cirkevného zboru čítame: V nedeľu ráno od 8 sú modlitby, detská besiedka medzi 9-10, bohoslužba medzi 9-10, bohoslužba v popoludní 5-6 v zimnom období, bohoslužba v popoludní 6-7 v letnom období, biblická hodina večer medzi 7. a 8., medzi 11. a 12. hodinou presbyterská diskusia. Napriek všetkej „vonkajšej

⁴⁸ SZABÓ BÉLA (1897-1991), *Emlékeim*. Somorja 1984. kézirat, p. 11-12.

⁴⁹ Jegyzőkönyv felvétel a bratislavai ref. egyházközségnek az 1948. szept 30-án megtartott presbiteri gyűléséről. In A pozsonyi református keresztyén egyház presbyteri jegyzőkönyvei 1939-1966. p. 139-140.

⁵⁰ Jegyzőkönyv felvétel a bratislavai egyházközségnek 1948. nov. 15-én, folytatólagos nov. 22-én megtartott presbiteri gyűléséről. In A pozsonyi református keresztyén egyház presbyteri jegyzőkönyvei 1939-1966. p. 144-146.

streľbe“ sa konala biblická hodina pre mládeže a hodina deťom, na ktorých sa zúčastnilo 60 detí pod vedením bohoslovcov Sándora Kovácsa a Lászlóa Pappa a večer strávili mladí s vedúcim Sándorom Szatmárym aktívny čas, okolo 30-50 mladí ľudia. Sestra Rebeka Balla viedla skupinu konfirmačnej prípravy. Farárova rodina a diakonka Rebeka tvorili vytvorili základ zborovej diakonie, zavedením oferujúcej bohoslužby. Jednorazovo sa vyzbieralo 1 800 – 2 000 HUF na lekárske účely.

V období služby Bélu Szabóa v Debrecín-Csapókert každý v cirkevnom zbore slúžil na slávu Božiu. Diakonku podporila rodina farára z darov členov biblického okruhu. Farárova manželka viedla spevokol a hrala na orgáne nezištne. Hlavný kurátor spravoval pokladňu zadarmo. Ročný príjem zboru v roku 1950 bol 11 297,50 forintov.

Ilona Szabó rod. Herpay zomrela v roku 1966, po rokoch sa Béla Szabó po tretíkrát oženil, a presťahoval sa do Budapešti. Zobral si za manželku Irén Gombás a stal sa členom a presbyterom cirkevného zboru Budapešť-Szabadságtér.⁵¹

Svoju rozrastenú rodinu navštevoval a duchovne podporoval svojimi listami. Zomrel 19. decembra 1991 a jeho pozostatky boli uložené do hrobu v Debrecíne dňa 10. januára 1992.

Ťažká doba potrebuje rozumných ľudí a „*pamiatka spravodlivého je požehnaním*“ (Prísl 10,7) i pre súčasný Cirkevný zbor reformovanej kresťanskej cirkvi so sídlom v Bratislave.

SOLI DEO GLORIA!

⁵¹ CSUKÁS ZSIGMOND, Kárpátalja, Felvidék és Debrecen bizonyoságtévő lelkipásztora: Szabó Béla (1897-1991). In *Confessio: Magyarországi Református Egyház Figyelője*, 1992. 16. évf., 2. sz., p. 72.